

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05
Національної академії внутрішніх справ,
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

на дисертацію Лопати Ольги Андріївни на тему «Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України», підготовленої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження визначається тим, що сьогодення вимагає прийняття невідкладних рішень, вжиття законодавчих, організаційно-управлінських заходів з метою удосконалення судово-експертної діяльності, вирішення глобальних завдань правоохоронної сфери. Міжнародне співробітництво є необхідним для вирішення завдань судово-експертної діяльності, регламентується національним законодавством (Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про судову експертизу») та міжнародними договорами України.

Необхідно підкреслити, що при розслідуванні злочинів, вирішенні інших завдань правоохоронної діяльності, важливі завдання міжнародного співробітництва покладаються на Експертну службу МВС України та її структурні підрозділи.

Власне міжнародне співробітництво у сфері судово-експертної діяльності є досить складним правовим інститутом, теоретично тлумачиться з різних аспектів, а практична реалізація пов'язана із вирішенням ряду проблемних питань. Важливе значення має міжнародне наукове та навчально-методичне співробітництво, яке визначає ефективність судово-експертної діяльності та її

ВДЗР НАВС		
Вх. №	4693	
"	09	2014
р.		
кількість аркушів:		
осн. док.	13	додаток -

відповідність міжнародним стандартам. Для отримання науково достовірних результатів прискіплива увага повинна бути звернена на експертні методики, які повинні задовольняти потреби судової практики, узгоджуватися із методиками, що застосовуються у розвинених іноземних державах. Позитивним кроком для забезпечення повноцінного міжнародного співробітництва має набуття ДНДЕКЦ МВС України у 2002 році членства у Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI), акредитація лабораторій Експертної служби МВС України за міжнародним стандартом ISO/IEC 17025.

Таким чином, сьогодні вкрай актуальним є дослідження міжнародного співробітництва судово-експертних установ України, й зокрема, Експертної служби МВС України, що має провідне значення у судово-експертному забезпеченні діяльності правоохоронних органів.

Внаслідок недостатнього висвітлення питань міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності, й зокрема, що реалізує Експертна служба МВС України, існує об'єктивна потреба сформулювати теоретичні положення та практичні рекомендації, що надаватимуть поняття та завдання судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за сучасних реалій, визначатимуть правові засади міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України, виокремлюватимуть напрями, рівні та форми міжнародного співробітництва, розкриватимуть зміст міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), характеризуватимуть судово-експертну діяльність у державах Європейського Союзу та окреслюватимуть напрями запровадження кращого досвіду до Експертної служби МВС України, висвітлюватимуть проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги, розкриватимуть зміст співробітництва Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу; міститимуть пропозиції щодо удосконалення законодавства та практики його застосування в контексті питань, що розглядаються в роботі.

Вказане та інші об'єктивні обставини обумовлюють актуальність теми дисертації, підкреслюють необхідність формування теоретичних засад, практичних рекомендацій з проблематики роботи, адже більшість вказаних вище питань у науковій літературі не досліджені, а деякі – розроблено недостатньо.

На вирішення вказаних важливих, та в ряді випадків проблемних питань спрямоване дослідження Лопати Ольги Андріївни, відповідно до мети роботи, що полягає у роботі полягає у формуванні теоретичних положень та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності (с. 14 дисертації). З метою досягнення вказаної мети у роботі сформовано ряд задач (с. 14-15 дисертації).

Дисертація виконана відповідно до важливих державних програм, нормативно-правових актів. Зокрема, це: Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р., Стратегія розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 р. та План заходів щодо її реалізації, затверджені наказом МВС України від 15 березня 2017 р. № 229, Перелік пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджений наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Основні напрями наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр., схвалені Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 28 від 29 жовтня 2013 р). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 22 від 25 листопада 2015 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань

дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних засад та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності (с. 16-18 дисертації). Автором сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, важливих для юридичної науки.

Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням загальнонаукових та спеціально юридичних методів дослідження (с. 15-16 дисертації): зокрема, методів формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування), спеціально-правових методів (порівняльно-правового, історико-правового, системно-структурного, методу системного аналізу, статистичного, соціологічного); використанням ґрунтовної емпіричної бази дослідження, основу котрої складають систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності й аналітичні матеріали МВС України, Експертної служби МВС України, Національної поліції України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України за 2013–2017 рр.; дані, отримані при вивченні 68 кримінальних проваджень з розслідування злочинів міжнародного характеру із застосуванням заходів міжнародного співробітництва протягом 2012–2017 рр.; результати анкетувань 260 судових експертів Експертної служби МВС України в Київській, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Черкаській, Харківській, Хмельницькій областях та в м. Києві. Використано власний досвід автора, набутий під час експертної практики упродовж 2015–2017 рр.

Проведене дослідження ґрунтується на аналізі значної кількості законодавчих та наукових джерел, даних експертної, слідчої та судової практики. Отримані висновки відрізняються обґрунтованістю, сформованим авторським баченням щодо вирішення проблемних питань.

Слід відзначити хороший літературний стиль, доступність аргументації, вдале ілюстрування теоретичних положень узагальненими статистичними даними, прикладами з практики. Інформативними є систематизовані

здобувачкою додатки до дисертації, що демонструють результати проведених емпіричних досліджень, відомості про впровадження у практичну правоохоронну діяльність та освітній процес отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних засад та практичних рекомендацій міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності. Так, відповідно до вимог наукової новизни автором:

– визначено поняття міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України як діяльності судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України щодо взаємодії з компетентними суб'єктами іноземних держав та міжнародних організацій, що ґрунтується на нормах міжнародного і національного законодавства й спрямована на вирішення завдань судово-експертної діяльності;

– виокремлено форми міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України: формування й забезпечення міжнародних стандартів судово-експертної діяльності; проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги; залучення фахівців з інших держав для вирішення завдань судово-експертної діяльності та участь у таких заходах вітчизняних судових експертів; забезпечення функціонування та використання даних криміналістичних обліків й інформаційно-пошукових систем; обмін інформацією; проведення занять, стажувань, конференцій, підвищення кваліфікації та ін.;

– сформовано основні напрями удосконалення судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України за результатами вивчення практики держав Європейського Союзу: гармонізація законодавства України, практики його реалізації відповідно до міжнародних стандартів та досвіду європейських держав у сфері судово-експертної діяльності; приведення методик експертних досліджень відповідно до міжнародних стандартів, їх

уніфікація з методиками європейських держав; залучення новітніх досягнень науки і техніки; визнання висновків експертів джерелом доказів під час досудового розслідування, судами іноземних держав, міжнародними судовими установами та ін.;

Крім того, у роботі ряд положень було удосконалено та дістали подальшого розвитку (с. 17-18).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових працях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Значення праці для науки і практики полягає в тому, що пропозиції здобувачки використовуються та мають перспективу подальшого впровадження при вирішенні практичних завдань у законотворчій діяльності, у практичній діяльності судово-експертних установ України, у освітньому процесі вищих навчальних закладів, що підтверджується відповідними актами впровадження, які представлені у додатках до дисертації.

Зміст дисертації. Заслуговує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах трьох розділів, семи підрозділів, досліджуються основні питання. Робота доповнюється додатками, які містять узагальнені результати опитування судових експертів Експертної служби МВС України, відомості про впровадження отриманих результатів, публікації автора.

Список використаних джерел включає 219 найменувань, що охоплює законодавчі джерела, наукові праці, емпіричні джерела.

Перший розділ дисертації «Зміст міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності» присвячений висвітленню: поняття та завдань судово-експертної діяльності за сучасних реалій (підрозділ 1.1.), правових засад міжнародного співробітництва

Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності (підрозділ 1.2), напрямів, рівнів та форм міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності (підрозділ 1.3).

За результатами проведених досліджень, заслуговує на увагу авторське визначення поняття судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України (підрозділ 1.1.). Авторка влучно вказує, що «судово-експертна діяльність Експертної служби МВС України може бути визначена як врегульована законодавством діяльність судово-експертних підрозділів та судових експертів Експертної служби МВС України з судово-експертного забезпечення досудового розслідування і судового розгляду, проведення судових експертиз, забезпечення функціонування криміналістичних обліків та інформаційно-пошукових систем, здійснення міжнародного співробітництва, створення і удосконалення науково-методичної бази, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС України та вирішення інших завдань відповідно до законодавства» (с. 41 дисертації).

Цілком переконливим і послідовним є виокремлення такого завдання судово-експертної діяльності Експертної служби МВС України як здійснення міжнародного співробітництва, формування обґрунтованих висновків з даного питання (с. 48-49 дисертації).

За змістом підрозділу 1.2. дисертації, що стосується формування правових засад міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України у сфері судово-експертної діяльності, заслуговує схвальної оцінки проведений ґрунтовний аналіз національного та міжнародного законодавства. Здобувачка чітко визначає повноваження Експертної служби МВС України щодо реалізації заходів міжнародного співробітництва.

У підрозділі 1.3 новим і досить цікавим є висвітлення такого напрямку міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України як членство у міжнародних організаціях.

Поведені дослідження дали можливість Лопаті О.А. охарактеризувати діяльність ряду міжнародних організацій, які займаються питанням розвитку та удосконалення судово-експертної діяльності, міжнародного співробітництва у цій сфері (с. 92-105 дисертації). Мова йде про діяльність таких міжнародних організацій: Міжнародна асоціація по ідентифікації, Міжнародна асоціація судових експертів-токсикологів, Міжнародна асоціація дослідників підпалів, Міжнародна асоціація дослідників місця злочину, Міжнародна асоціація судово-експертного піклування, Міжнародна асоціація судово-експертної фонетики і акустики, Міжнародна асоціація судово-експертної науки, Міжнародна асоціація техніків і дослідників вибухових пристроїв, Міжнародна асоціація метрології в галузі судової експертизи і безпеки, Асоціація експертів з вогнепальної зброї та слідів інструментів, Асоціація реконструкції місця злочину та багато інших. Поданий авторкою матеріал є справді новим і важливо, що Лопата О.А. наголошує на перспективності розвитку вказаного напрямку у діяльності Експертної служби МВС України (с. 105 дисертації).

У другому розділі дисертації «Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України та компетентних суб'єктів держав Європейського Союзу» розкрито наступні питання: міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України та Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI) (підрозділ 2.1), охарактеризовано судово-експертну діяльність у державах Європейського Союзу та визначено напрями запровадження кращого досвіду в Експертній службі МВС України (підрозділ 2.2).

У підрозділі 2.1. розглянуто структуру, засади діяльності Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI). Підкреслено, що від України членом в ENFSI є Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (з 2002 року), з травня 2017 року – Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Мін'юсту України (с. 123 дисертації). Також авторка обґрунтовує доцільність участі інших суб'єктів судово-експертної діяльності України у діяльності ENFSI.

Важливо, що позитивна оцінка взаємодії із ENFSI та необхідність подальшого поглиблення співпраці знайшла підтримку у 96,5 % опитаних представників Експертної служби МВС України (с. 126 дисертації).

У підрозділі 2.2. вивчено особливості здійснення судово-експертної діяльності в державах Європейського Союзу: Федеративної Республіки Німеччина, Великої Британії, Польщі, Латвії та Литви.

За результатами проведених досліджень виокремлено такі тенденції розвитку судово-експертної діяльності, що певною мірою узгоджуються з вітчизняною практикою та можуть бути запозичені Експертною службою МВС України для подальшого удосконалення: здійснення судово-експертної діяльності як судово-експертними підрозділами, так й окремими судовими експертами; надання переваги державним спеціалізованим установам у проведенні судових експертиз під час кримінального провадження та у підготовці, перепідготовці й підвищенні кваліфікації судових експертів; обов'язкова наявність у структурі МВС (поліції) судово-експертної установи; контроль за дотриманням якості та міжнародних стандартів при здійсненні судово-експертної діяльності; високий рівень матеріально-технічного забезпечення судово-експертних підрозділів, застосування досягнень науково-технічного прогресу; обмін криміналістично значущою інформацією з метою вирішення завдань правоохоронної, судово-експертної діяльності; визнання висновків експертів європейських держав джерелом доказів під час кримінального провадження у іноземних державах; поєднання в судово-експертних установах практичної, науково-дослідної та навчально-методичної складової (с. 142-143 дисертації).

У третьому розділі дисертації «Використання можливостей міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України під час кримінального провадження» охарактеризовано проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги Експертною службою МВС України (підрозділ 3.1) та визначено засади співробітництва Експертної служби МВС України та Укрбюро Інтерполу (підрозділ 3.2).

За результатами проведених досліджень вбачається цілком переконливим висновок щодо удосконалення норм Кримінального процесуального кодексу України. Так, у зв'язку із значними затратами часу на проведення складних або особливо складних судових експертиз (відповідно п. 15 Тимчасової інструкції з організації, проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України 2016 року), авторка пропонує внести доповнення до ч. 2 ст. 558 КПК України, вказавши, що «запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних або особливо складних судових експертиз, складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 цього Кодексу» (с. 156 дисертації). Дана пропозиція оцінюється опонентом позитивно.

У цілому, матеріал дисертації поданий логічно, використані нові законодавчі, наукові джерела, результати власних емпіричних досліджень, формуються нові науково обґрунтовані положення.

Проведене здобувачкою дослідження є **завершеним**, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеного дослідження, за результатами котрого сформовані теоретичні положення та практичні рекомендації щодо міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України. **Оформлення** дисертації відповідає встановленим вимогам.

Автореферат дисертаційного дослідження достатньо ґрунтовно розкриває його зміст і надає повне уявлення про наукову цінність і практичну значущість праці. Зміст автореферату та основних положень дисертації є **ідентичними**.

Вивчення змісту дисертації свідчить і про певні зауваження, на які здобувачці слід звернути більш прискіпливу увагу, або забезпечити їх належну аргументацію. Зокрема:

1. Визначаючи емпіричну базу дослідження (с. 16 дисертації), серед ряду джерел, здобувачка вказує про використання результатів анкетування 260 судових експертів Експертної служби МВС України в Київській, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Черкаській, Харківській, Хмельницькій областях та в м. Києві. Проведена робота оцінюється опонентом позитивно, однак, з метою вивчення проблематики з різних аспектів, здійснення порівняльного дослідження, було б доцільно опитати й інші категорії практичних співробітників – представників судово-експертних установ України інших відомств, працівників Національної поліції України, які також, відповідно до компетенції, зіштовхуються з питаннями міжнародного співробітництва.

2. Формуючи напрями міжнародного співробітництва Експертної служби МВС України, здобувачка виділяє такий як: «б) міжнародне співробітництво, реалізація якого здійснюється поза провадженням (за науковим та навчально-методичним напрямом)» (с. 78 дисертації). Здобувачка наводить різні практичні форми виразу співробітництва за науковим та навчально-методичним напрямом (с. 80-88 дисертації), зокрема, встановлення міжнародних наукових зв'язків з установами судових експертиз, криміналістики інших держав, проведення спільних наукових конференцій, семінарів, обмін стажистами, науковою інформацією тощо, однак, по-перше, не проводить розподіл вказаних форм реалізації за науковим чи навчально-методичним напрямом; по-друге – авторка наголошує на важливості міжнародного співробітництва, пов'язаного із здійсненням науково-дослідної діяльності щодо розробки, освоєння і впровадження нових експертно-криміналістичних методик виявлення, закріплення, вилучення і дослідження речових доказів (с. 85 дисертації), однак, не розкриває його зміст.

3. За змістом підрозділу 1.3, визначаючи рівні міжнародного співробітництва, здобувачка наголошує на важливості членства та участі у діяльності міжнародних судово-експертних організацій. Охарактеризовано діяльність близько тридцяти міжнародних судово-експертних організацій, підкреслено доцільність залучення до співпраці. Це Міжнародна асоціація ідентифікації (International Association for Identification), Міжнародна асоціація судово-експертної науки (International Association of Forensic Science), Міжнародне товариство судової генетики (International Society for Forensic Genetics), Міжнародне товариство судових експертів з комп'ютерної техніки (International Society of Computer Forensic Examiners), Дактилоскопічне товариство (Fingerprint Society), Міжнародний інститут судово-експертної науки (International Institute of Forensic Science), Міжнародний інститут кримінальних розслідувань (International Institute of Criminal Investigations) та багато інших. Однак, враховуючи характер сучасних терористичних загроз суспільній безпеці, зростання фактів незаконного обігу вибухонебезпечних речовин та предметів, їх використання у злочинних цілях, слід було б дослідити співробітництво із міжнародними організаціями, що займаються окресленими питаннями.

4. Здобувачкою, з метою вирішення завдань дослідження, серед емпіричної бази було використано дані, отримані при вивченні 68 кримінальних проваджень з розслідування злочинів міжнародного характеру із застосуванням заходів міжнародного співробітництва протягом 2012–2017 років. Під час захисту дисертації бажано пояснити, про розслідування яких саме злочинів йде мова та які висновки, за результатами вивчення кримінальних проведень, були отримані.

Однак, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані зауваження водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики, мають дискусійний характер та **не впливають** на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Загалом дисертація «**Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України**» є завершеною науковою працею, яка відрізняється актуальністю, новизною і практичною цінністю, містить змістовні теоретичні напрацювання та практичні рекомендації.

ВИСНОВОК

Дисертація «**Міжнародне співробітництво Експертної служби МВС України**», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, вирішує важливе наукове завдання, що стосується формування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо реалізації міжнародного співробітництва Експертною службою МВС України. Дисертація є актуальною, завершеною, самостійною, має теоретичну і практичну значущість, відрізняється положеннями наукової новизни. Робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор **Лопата Ольга Андріївна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:

**Начальник Департаменту вибухотехнічної служби
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук, доцент**

2017 року

О.А. Буханченко